

Пытаньне аб вывучэньні мотываў клясавай барацьбы ў фольклёры.

1. Навуковае дасьледаваньне да гэтага часу не зьяўлялася дастатковай увагі на вывучэньне фольклёру з клясавага пункту погляду. Старыя этнографы буржуазнай школы, вывучаючы фольклёр, галоўным чынам, з формальнага боку і карыстаючыся пераважна апісальным мэтам, абмяжоўваліся толькі грубым падзелам фольклёру на вясковы і гарадзкі і адзначалі выпадкова толькі найбольш яскрава выяўленыя мотывы клясавага характару, напр., сюжэты, якія датычацца папоў, ксяндзоў, паноў, апісаньні „сялянскай долі“ ў галашэньнях, у бытавых салдацкіх, разбойніцкіх і арыштанцкіх песьнях, скажваючы пры гэтым іх сапраўднае значэньне. Савецкія этнографы таксама яшчэ не прыступілі рашуча да дасьледаваньня фольклёру з клясавага пункту погляду і, у прыватнасьці, сярод іх яшчэ не ліквідаваны канчаткова пункт погляду на вясковы фольклёр, паводле якога апошні зьяўляецца прадуктам наогул сялянскай творчасці і, адсюль, свайго роду па-заклясавай катэгорыяй.

2. Бліжэйшае дасьледаваньне фольклёру пры дапамозе марксысцкага мэтоду ўскрывае поўную недастатковасьць і поўную беспадстаўнасьць ранейшых пунктаў погляду і мэтодаў дасьледаваньня. Перш за ўсё ў фольклеры, ня толькі гарадзкім (больш дакладна—рабочым), але і ў вясковым, ўскрываюцца мотывы дынамікі клясавай барацьбы, у адных творах яскрава выяўленыя, у другіх—завуляваныя; далей, у вясковым фольклёры ўскрываюцца клясавыя мотывы, якія мусяць і сьцягаць розных клясавых груп і адрозьняць і дыфэрэнцыюцца таксама і па эпохам—падае пункт погляду аб нібы „па-заклясавым“ характары вясковага фольклёру.

3. Выходзячы з гэтых меркаваньняў, сэкцыя этнографіі БАН уключыла тэму „Мотывы клясавай барацьбы ў беларускім фольклёры“ ў плян сваёй працы 1931 г. Гэты даклад мае мату азнаёміць зьезд з папярэднімі вынікамі дасьледаваньня і паставіць пытаньне ва ўсесаюзным маштабе.

4. Беларускі апублікаваны, а таксама яшчэ не апублікаваны матар’ял паходзіць амаль што выключна з вёскі, таму, што ранейшыя зьбіральнікі фольклёру амаль што зусім ня цікавіліся горадам. Ужо папярэдняе вывучэньне гэтага матар’ялу з клясавага пункту погляду, па-першае, пашырае поле дасьледаваньня на абрадавыя песьні, прыказкі і пагаворкі, а па-другое, ўскрывае, што клясавыя мотывы выступаюць ня толькі ў якасьці апісальна-бытавых, але таксама і ў якасьці ідэалёгічных, у форме апрацоўкі адных і тых-жа сюжэтаў з пункту погляду ідэалёгіі розных клясавых груп (сюды належаць нават такія як-быццам далёкія ад клясавай барацьбы сюжэты, як казкі і легенды аб ваўкалаках, аб ператварэньні людзей у мядзьведзяў, аб вандроўках бога ў выглядзе старца, аб жывых мерцвякох, альбо казкі аб жарптаху, аб каньку-гарбунку, Іване-дураку, аб асілках і цэлы рад іншых, з першага погляду быццам нейтральных казачных сюжэтаў).

5. Як паказвае папярэдняе дасьледаваньне, сьляды апрацоўкі з клясавага пункту погляду можна прасачыць нават для эпохі пачатку клясавай дыфэрэнцыяцыі; але яскравей за ўсё гэтая апрацоўка выступае ў творах феўдальнай і наступных эпох, капіталістычнай і сучаснай. Далей, адзначаныя ўжо раней апісальныя мотывы разьмяркоўваюцца па дробных

клясавых катэгорыях, малюючы, напрыклад, ня быт сялянства наогул, а быт яго розных слаёў, як чыста вясковых, так і такіх, якія вылучаюцца з вёскі ў горад (дробная гарадзкая буржуазія), а таксама дэклісаваных і іншых элемэнтаў.

6. Для этнографа-марксыста, аднак, важней за ўсё і цікавей за ўсё тэма мотывы, якія рысуюць дынаміку клясавай барацьбы і ідэалёгію розных клясавых груп, сярод якіх ствараўся фольклёр. Для прыгоннай эпохі такая апрацоўка ўскрываецца па лініях: бядняцкай, кулацкай, купецкай, панскай і папоўскай. Гэтыя лініі выступаюць ці ў чыстым выглядзе, ці ў камбінаваным (кулацка-папоўскай, панска-папоўскай і інш.). Пры гэтым апрацоўка з боку экспліэатарных элемэнтаў мае абвінаваўча-агітацыйны характар і цесна звязваецца з дынамікай клясавай барацьбы—так зьв. разбём і чыста рэвалюцыйным рухам. Апрацоўка з боку экспліэатарскіх элемэнтаў заўсёды мае практычную мэту—затуманіць клясавую сьведомасьць працоўных і прымірыць іх з іх цяжкім лёсам, набіраючы іх міражом цудаў ці застрашваючы казкамі аб страшным лёсе „строптивных“.

7. Асаблівае месца сярод беларускага матар’ялу займаюць прадукты фольклёру, у якіх клясавыя мотывы выступаюць афарбаванымі ў нацыяналістычныя колеры. Сюды належаць значная група твораў антысэміцкага характару, побач з якімі стаіць група сюжэтаў аб „добрых чыдох“, у гэтых сюжэтах аб масках, палкох-паньках, апаганьках і інш. Усе гэтыя групы ўзыходзяць да розных клясавых групавых вёскі, і калі клясавая падстава адных, напр., маскальскіх, польскіх, зусім ясна, дык для ўскрыцьця яе ў адносінах да другіх сюжэтаў патрэбна выдзяляць дасьледчая работа.

8. Клясавая барацьба пасля рэформы 1861 г. слаба адбілася ў традыцыйных сюжэтах і відах беларускага фольклёру; але затое яна з поўнай яскравасьцю выступае ў прылеўках, пашыраючы ў той-жа час поле дасьледаваньня і на гарадзкіх пролетарыят, паколькі ён у апошнія дзесяцігодзьдзі XIX в. быў яшчэ цесна звязаны з вёскай. На жаль, гэты матар’ял вельмі слаба прадстаўлены ў беларускім фольклёры.

9. Пасьлярэвалюцыйны беларускі вясковы фольклёр (прылеўкі, песьні, казкі і інш.) таксама прасякнуты мотывамі клясавай барацьбы, як творы, складзеныя вакол грамадзянскай вайны, так і творы, складзеныя вакол калектывізацыі вёскі; творы выразна разьмяркоўваюцца па бядняцкай, сярэдняцкай і кулацкай групавых катэгорыях сялянства.

10. Такім чынам беларускі фольклёр пры марксысцкім мэтодзе дасьледаваньня дае вельмі цікавы і вельмі каштоўны матар’ял для высвятленьня клясавай ідэалёгіі розных слаёў вёскі і гораду, а таксама для характарыстыкі дынамікі клясавай барацьбы ў яе розных праявах і выступае ў зусім новым асьвятленьні, як прадукт і зброя клясавай барацьбы.

11. Адсюль відаць, што вывучэньне фольклёру, ранейшага і сучаснага, як прадукту і зброі клясавай барацьбы, зьяўляецца адной з самых важных і чарговых задач савецкай этнографіі. Сэкцыя этнографіі БАН, прыступіўшы да такога вывучэньня, заклікае да супрацоўніцтва ў гэтай новай галіне ўсе астаўныя этнографічныя ўстановы Саюзу, шляхам абмену аналягічнымі матар’яламі, мэтодалёгічнымі меркаваньнямі і вынікамі работы.